

О. Є. КУЗЬМІН, д-р екон. наук, проф.

О. Г. МЕЛЬНИК, викл.

(Національний університет "Львівська політехніка")

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД ЯПОНІЇ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 8, с. 29–31

Формування в Україні ринкових відносин потребує освоєння існуючих і розробку нових підходів у побудові активізуючої інвестиційної політики. Оновлення виробничої бази українських підприємств, розвиток раціоналізаторсько-інноваційних робіт, застосування сучасної техніки та технології є необхідними аспектами реформування української економіки, що потребують значних капіталовкладень. Японія після Другої світової війни зіткнулась з аналогічними проблемами, зуміла їх успішно подолати та стати одним із світових лідерів. Здійснені економістами світового рівня дослідження дали змогу виявити причини появи "японського дива", зокрема застосування гнучкої інвестиційної політики та якісні інвестиції; сприяння інноваційній та раціоналізаторській діяльності; забезпечення макроекономічної стабільності; специфічна система японського менеджменту; експортна орієнтація в усіх економічних напрямках [1–3].

Економічна політика Японії у повоєнний період була спрямована на подолання таких проблем, як низький рівень техніки і технології, незрозвинена виробнича база, низька продуктивність праці, необхідність відбудови країни. У таких умовах японський уряд впровадив так звану систему перспективного планування економіки, спрямовуючи та регулюючи темпи розвитку країни. Елементом цієї системи було контролювання іноземних інвестицій. До початку 60-х років минулого століття Японія була недоступною для іноземних інвесторів. Єдиною дозволеною формою іноземних інвестицій була визнана технологічна допомога й передача права на винаходи. Збільшення обсягів японського експорту і вимоги інших країн відкрити кордони Японії для міжнародної торгівлі

спонукали владу цієї країни лібералізувати імпорт, зменшити податки та припинити політику жорсткого контролю іноземних інвестицій. Протягом 70–80-х років обсяги іноземних інвестицій невпинно зростали, проте й на початку 90-х років вихід на японський ринок для багатьох інвесторів видався надто складним. Причинами цього були розгалужена система адміністративних бар'єрів, складність японської системи розподілу, незрозуміла організація японських підприємств та ін. [1–3].

До початку 80-х років ХХ ст. японські компанії для інтенсивного інвестування залучали кошти, отримані в банках. При цьому вони забезпечували себе фінансовими ресурсами за низькими цінами на засадах застосування механізму "мадогуті сідо", відповідно до якого японський уряд підтримував офіційну облікову процентну ставку на дуже низькому рівні (2–4 %). У цей період у структурі інвестицій японських компаній на першому місці були інвестиції в оновлення та розширення виробничої бази, на другому — у раціоналізацію, на третьому — інвестиції у розвиток людських ресурсів, які здійснювались переважно за рахунок зовнішніх джерел фінансування. У 90-х роках пріоритетними стали інвестиції в науково-дослідні роботи, інноваційну діяльність. Ці сфери характеризуються високим рівнем ризику, невизначеністю результатів, тому для їх розвитку важко залучити зовнішні джерела. Внаслідок цього підвищилась роль внутрішніх джерел у фінансуванні розвитку великих компаній. При цьому структура інвестиційних ресурсів набрала такого вигляду: прибутки корпорацій і тимчасово вільні кошти; амортизаційний фонд; кошти, залучені внаслідок емісії акцій та конвертованих облигацій; іноземні інвестиції; кредити банків [2].

Розвинений фінансовий ринок Японії створює можливості для здійснення активного фінансового інвестування. В Японії існують спеціалізовані інституції (інвестиційні трасти, консультаційні компанії з інвестицій, пенсійні фонди тощо), які займаються вигідним розміщенням отриманих на зберігання капіталів. Такі інвестори, маючи у своєму розпорядженні величезні капітали, здійснюють інвестиції і у власній країні, і за кордоном [1].

У сучасних умовах великі японські компанії активно займаються фінансовими інвестиціями, застосовуючи технологію “дзайтек”. Вона передбачає вкладення коштів у фінансові інструменти (генсаки, депозитні сертифікати, сертифікати грошового ринку, короткотермінові цінні папери тощо) і розміщення коштів на депозитах. Для реалізації операцій “дзайтек” використовуються як власні, так і залучені кошти. Окремі компанії отримують внаслідок здійснення таких операцій до 50 % загальної суми доходів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності [2].

В Японії діє розгалужена система пільг для інвесторів, що бажають здійснити капіталовкладення у нерозвинені регіони держави. У країні існує Програма державних інвестицій і кредитів (так званий другий бюджет), джерелами надходження до якої є кошти державних поштових ощадних кас та державних страхових фондів. Ці кошти використовуються для пільгового фінансування перспективних науково-технічних досліджень, розвитку інфраструктури, окремих регіонів, індивідуального підприємництва, окремих цільових проєктів тощо [1; 2; 4].

З 1992 р. для іноземних інвесторів було розроблено спрощену систему інвестування — “систему автоматичного погодження”, згідно з якою їм необхідно подати до банку Японії, Міністерства фінансів та Міністерства зовнішньої торгівлі і промисловості інвестиційні проєкти зі змістом намірів. Якщо протягом двох тижнів інвестор не отримав відмови у формі письмового повідомлення від однієї з перелічених інстанцій, то це означає згоду на реалізацію інвестиційного проєкту. В окремих випадках, якщо інвестиційний проєкт є складним та громіздким, іноземний інвестор може отримати повідомлення про продовження терміну розгляду проєкту, але цей термін не повинен перевищувати п’яти місяців. Іноземним інвесторам необхідно одержати спеціальний дозвіл (ліцензію) відповідного галузевого міністерства для здійснення діяльності в таких сферах, як банківська справа, страхування, операції з цінними паперами, комунальне господарство (газо- та електропостачання) [1; 2; 6; 7].

У 1996 р. загальний обсяг акумульованих Японією прямих іноземних інвестицій становив 41,8 млрд дол. Нині в Японії функціонує близько 3000 іноземних компаній, переважна більшість яких (60 %) є дрібними і середніми підприємствами з чисельністю працівників не більше 30 осіб. Велика частина іноземного капіталу інвестується в машинобудування, хімічну промисловість і виробництво лікарських препаратів. Останніми роками спостерігається тенденція до розширення діяльності іноземних інвесторів у галузях, пов’язаних з високими технологіями — виробництвом комп’ютерних програм і систем, телекомунікаційного устаткування й інших сучасних засобів зв’язку. Понад 40 % інвестицій припадає на США, понад 30 % — на країни Західної Європи. Частка азійських країн, що подвоїли обсяг своїх інвестицій за останні три роки, становить близько 10 % [3; 4; 6; 7].

За рішенням уряду Японії в 1994 р. було створено Раду з іноземних інвестицій на чолі з прем’єр-міністром. До складу цієї ради входять представники ключових міністерств і відомств, що займаються питаннями регулювання іноземних інвестицій. Завдання Ради полягають у збиранні та систематизації інформації з питань діяльності іноземних інвесторів в Японії; здійсненні аналізу стану і виявленні основних тенденцій на ринку іноземних інвестицій; підготовці узагальнюючих матеріалів і наданні рекомендацій уряду для прийняття рішень [4; 6; 7].

Широкий комплекс заходів стосовно залучення іноземних інвестицій в Японію здійснюється з 1984 р. організацією сприяння розвитку зовнішньої торгівлі Японії (ДЖЕТРО). Через розташовані в кожній префектурі країни відділення цієї організації діє система надання іноземним інвесторам консалтингових послуг. Організація ДЖЕТРО регулярно організовує симпозиуми, семінари і виставки, присвячені проблемам іноземних інвестицій у Японії. Створено спеціальну систему постійного оновлення комп’ютерних баз даних, що забезпечує потенційних інвесторів інформацією з широкого кола питань у режимі реального часу [5].

Зазначимо також, що у світі функціонує міжнародний інвестиційний ринок, на якому фахово працюють інвестори. На противагу цьому українські підприємства очікують інвестиційних надходжень, практично не докладаючи зусиль для їх залучення. Болючою проблемою при цьому є нестача кваліфікованих фахівців з фондового ринку, міжнародної інвестиційної діяльності, корпоративного управління, проєктного менеджменту.

В Японії основна увага приділяється людському фактору, підготовці професійних спеціалістів для роботи на міжнародному інвестиційному ринку. При кожному префектурному управлінні в Японії функціонують служби сприяння інвестуванню в окремих регіонах. В Україні при обласних державних адміністраціях доцільно створити служби інвестиційного маркетингу, міжнародної реклами, які б пропагували ідеї привабливості регіонів. Необхідно розробити методику визначення інвестиційної привабливості, яка б урахувала реальний стан економіки країни та перспективи її розвитку. Комплекс питань, пов'язаних з розвитком та вдосконаленням інвестиційної діяльності в Україні, потребує глибокого вивчення світового досвіду, зокрема інвестиційного досвіду Японії.

Література

1. Використання економічного досвіду Японії в українських реформах. Офіційне видання посольства Японії в Україні. — К., 1995.
2. Лебедева И. П. Японские корпорации: стратегия развития. — М., 1995.
3. Пшенников В. В. Японский менеджмент. 27 уроков для нас. — М.: Япония сегодня, 1997.
4. *Foreign Direct Investment in Japan*. — Cheltenham, 1996.
5. *JETRO. White Paper on Foreign Direct Investment*. — Tokyo, 1996.
6. *MITI. Measures for Promoting Foreign Direct Investment in Japan*. — Tokyo, 1995.
7. *Yearbook of the Japan Investment Council*. — Tokyo, 1996.